

Анжелина Пенчева

носител на наградата „Премия Бохемика 2010“

Известната бохемистка, преводачка и университетска преподавателка Анжелина Пенчева е превела над 15 прозаични книги от чешки на български, сред които са и произведения на известните чешки писатели Карел Чапек, Милан Кундера, Бохумил Храбал, Александра Беркова и др. За своя цялостен преводачески принос в разпространението на чешката литература в България доц. Пенчева получи на 14 май наградата „Премия Бохемика“ на Съюза на чешките писатели. Тя ѝ бе връчена по време на книжния панаир „Светът на книгата“ от председателя на Съюза на чешките писатели Владимир Крживанек. Призът е предназначен за чуждестранни бохемисти, които имат заслуги в популяризирането на чешката литература зад граница. Наградата е учредена през 1993 г. от Съюза на чешките писатели. Нейни лауреати са още българските преводачи Вътьо Раковски (1997 г.) и Маргарита Кюркчиева (2006 г.)

Г-жо Пенчева, смятате ли, че получаването на тази награда е кулминационен момент във Вашата преводаческа кариера? Това ли е първата награда за превод, която получавате?

Да, определено наградата „Премия Бохемика“ е кулминационният момент в дългогодишните ми усилия за транслиране на чешката художествена проза на български език и аз я ценя изключително високо, още повече като се има предвид кои са предишните двама български носители на тази награда – вече покойният Вътьо Раковски с неогреничените му заслуги за рецепцията на

чешката поезия у нас и, за щастие, все още завидно активната Маргарита Кюркчиева с преведените вече може би трицифрен брой чешки заглавия и с ценните ѝ проекти за издаване на сборници, представящи панорамно най-доброто от чешката проза на ХХ век. Радва ме и това, че от осемнайсетте досегашни издания на наградата благодарение на мен България засега е единствената страна, която има цели трима лауреати. Това е и първата ми награда като преводач – както се случи по-рано и с научната ми кариера, бях оценена първо в Чехия.

Прежеждате преди всичко проза. Как бихте определили превода на проза и превода на поезия? Какви са основните разлики в двата вида преводаческа дейност?

За разликите между превода на проза и превода на поезия е писано достатъчно, едва ли бих могла да кажа нещо откривателско по тази тема. Що се отнася до моя личен избор да се посветя на прозата, ще призная, че съм опитвала – тайно, само за себе си – да превеждам стихове, но се убедих, че нямам нужните качества, главно дарбата за изящно римуване и може би усета за поетичен език изобщо. За което мога само да съжалявам, защото през последните десет-петнайсет години чешка поезия у нас се превежда много оскъдно и спорадично. Освен това, ако превеждах поезия, предполагам, че като професионален филолог и като привърженик на максимално верния превод, бих се измъчвала много от всяка промяна на смисъл или загуба на прекрасен поетичен образ, които са неизбежни при превода на поезия...

В едно интервю с Марин Бодаков за в-к „Култура“ споменавате, че най-много цените преводите си на Милан Кундера и Бохумил Храбал. Кажете нещо повече за тях.

Единият възможен отговор на този въпрос е ясен от само себе си – все пак това са двама култови чешки прозаисти, последните двама „све-

товни чехи“ по сполучливия израз на Величко Тодоров, с който той назова на времето Карел Чапек, но и писатели, създали уникални новаторски поетики, които са предизвикателство за преводача. Но има и друго – дали защото и двамата са от моята забележителна зодия Овен, винаги съм усещала някакво тайнствено, едва ли не мистично, интелектуално родство с тях и работата именно над техните текстове е била за мен не само интелектуален гъдел, но и дълбоко емоционално преживяване.

Кой писател превеждате в момента? Как избирате авторите и книгите, които превеждате?

В последно време работя върху сборник с ранни разкази на Ярослав Хашек – това са кратки творби със социална тематика, които ще покажат на българския читател едно твърде различно, непредполагано лице на автора на „Швейк“. Едновременно с това започнах да превеждам и последния роман на Милан Кундера, който все още не е издаден на български – „Животът е другаде“, и съм много щастлива, че Кундера след години размисъл се съгласи този писан на чешки роман да бъде и преведен от чешки, за да мога още веднъж да изпитам върховното удоволствие от работата над текст на този великолепен автор. Като цяло избирам за превод заглавия, които силно са ме впечатлили – не бих превела например само от благородни подбуди (примерно за нуждите на студентите) книга от класиката, ако ме е оставила безразлична при прочита. Тъй като обаче издаването на чешки книги в България е практически задължително обвързано с получаването на дотация, има и автори, към които имам голям преводачески афинитет, но вероятно не биха били одобрени от съответните чешки институции по различни причини.

До каква степен е значима връзката (личният контакт) преводач-автор на превеждания текст?

Тази връзка често пъти е решаваща. За мен е била неоченима помощта, която ми оказаха в тълкуването на сложните си прози автори като Владимир Мацура и Александра Берко-

ва – до такава степен, че днес, след като и двамата не са вече между нас, не бих дръзнала да превеждам други техни текстове от страх, че вероятно не бих доловила всички алюзии и игри с езика и смислите. А без писмовните контакти с Иржи Кратохвил и Милош Урбан навярно преводите ми на техните прози биха били пълни с фактологични и семантични грешки.

Какво мислите за теорията за невъзможността на превода на френския теоретик Жорж Муна?

Уви, аз, обратно на преобладаващите в България теоретически постановки, винаги съм застъпвала гледището, че що се отнася до

художествената литература, почти нищо не може да бъде преведено изцяло адекватно. Това е тъжно, но не означава, че трябва да се откажем от преводите – дори един слаб и несъвършен превод е по-добрият вариант (или по-малкото зло) от това книгата да не види изобщо бял свят на български. Този принцип с особена сила важи при комуникация между „малки“ езици, каквито са чешкият и българският.

Научната дисциплина теория на превода отсъства в университетската програма за филологически специалности или е с периферно присъствие. На какво се дължи това?

Анжелина Пенчева, Владимир Криванев и Ян Лукеш

Аз лично преподавам теория на превода в ЮЗУ „Неофит Рилски“ в Благоевград. Моя стара – и навярно утопична – мечта е в България да има висше училище за превод, каквото има например в Русия. В Нов български университет все пак има департамент именно с такава насоченост. За съжаление бохемистиката в този ВУЗ бе закрыта преди години от пазарни съображения. В една класическа филологическа програма теорията на превода едва ли би могла да бъде основна дисциплина, но, доколкото ми е известно, се преподава вече почти навсякъде в българските университети като задължителен предмет и е харесвана и изучавана с желание от студентите, които в днешно време са по-прагматично настроени и разбират, че ще им бъде полезна в бъдещата им работа. Заради това и аз съм изградила своя курс с по-практическа насоченост, не толкова като история на теорията на превода, а нещо като „изкуството на превода“ и теория и практика на различните видове специализиран превод.

Преводът на художествени текстове е зле платен труд. Самите преводачески организации оцеляват с големи усилия. Очакват ли се промени в тази насока в бъдеще, предприема ли се нещо по въпроса за по-добра реклама на преведените книги?

Слагате пръст в раната. Безобразно ниското заплащане (и то при условие, че преводачът е осигурил дотация за изданието и реално покрива всички разходи на издателя

по него) е само една от белите. Въпреки видимостта, че у нас излизат доста преводни заглавия от чешки и словашки, всъщност често това са заглавия-фантоми, с нищожна или никаква дистрибуция, които реално не достигат до читателите. Има и издатели, които буквално престъпно злоупотребяват с предоставените финансови средства. Заради всичко това – за първи път го признавам публично – преди няколко месеца се бях зарекла да не превеждам повече художествена литература. Но решимостта ми издържа само до първото предложение – подготвяния том на Хашек... За някои хора преводачеството е нещо като наркотична зависимост и аз, за добро или за лошо, явно съм от тях.

Превеждате ли и от други езици, освен от чешки език? Какво спо-

могна най-много за перфектното овладяване на чешкия – обучението в СУ, доктората Ви в Прага или превода на художествени текстове?

Превеждала съм от словашки, бих превеждала и от руски, но имам достатъчно възможности да превеждам от езика, който владее най-добре. А първостепенният фактор при мен за доброто му владение не е нито един от изброените от Вас, а това, че макар днес да преподавам чешка литература, до неотдавна преподавах активно чешки език, близо 20 години. Разбира се, и това, че от началото на 80-те години превеждам непрекъснато от чешки, и то не само художествена литература.

Кои са според Вас добрите преводачи-бохемисти от най-младото поколение в България.

Има чудесни млади преводачи, може би бъдещи носители на приза „Премия Бохемика“ – нека спомена само Добромир Григоров и Ани Бурова, Петя Осенова (която направи изумителен превод на проза от Ладислав Клима). От най-младите прекрасно впечатление ми направи Зорница Хаджидимитрова с превода си на „Апатичният зрител“ от Рихард Вайнер. Дано само тези въодушевени млади колеги не бъдат демотивирани от издателските реалности в България... И дано се появят млади способни преводачи на чешка поезия, защото се боя, че тук контингентът е почти прекъснат.

АНЖЕЛИНА ХРИСТОВА ПЕНЧЕВА

е родена на 10 април 1957 г. в София. Завършва Софийската математическа гимназия (1975 г.) и специалност „Фотография“ в ТПФ „Юлиус Фучик“ (1977 г.). През 1981 г. завършва Славянска филология, чешки профил в СУ „Св. Климент Охридски“.

Работи като референт в Международна дирекция на Министерството на културата (1982–1983) и като редактор на чешки, словашки и руски преводни книги в ДИ „Народна култура“ (1985–1991 г.). От 1991 до 2003 г. е редактор в Университетско издателство „Св. Климент Охридски“ на Факултета по Славянски филологии в СУ. От 1 юни 2003 г. е редовен доцент по чешка литература в Югозападния университет „Неофит Рилски“ в Благоевград. През 1998 г. защитава дисертация в Карловия университет в Прага на литературоведска тема и получава научната степен „доктор“ (PhD), която е легализирана в България. През 2003 г. се хабилитира. Има многобройни участия в научни форуми в България и в Чехия. Автор е на две литературоведски книги. Член е на Съюза на преводачите в България и на редакционната колегия на списание „Хомо Бохемикус“, издание на „Бохемия клуб“.